

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΣΥΜΠΟΣΙΟ

Ευαγγελικά (1901) – Ορεστειακά (1903). Νεωτερισκές πιέσεις και κοινωνικές αντιστάσεις (31 Οκτωβρίου & 1 Νοεμβρίου 2003), Εταιρεία Σπουδών Νεοελληνικού Πολιτισμού και Γενικής Παιδείας, Αθήνα 2005, 296σ., ISBN 960-259-115-3.

Το θέμα των *Φοιτητών* του Ξενοπούλου ήταν τα Ορεστειακά, αλλά με την ανάπτυξη της ερωτικής ιστορίας ανάμεσα στις Αρσακιάδες και τους φοιτητές ξεφεύγει ο δραματογράφος από το να πάρει μια ξεκάθαρη θέση. Αυτό θα μπορούσε να ήταν επίσης μια ανακοίνωση στο αναφερόμενο συμπόσιο, το οποίο επικεντρώνεται σε δύο παράλληλα γεγονότα: τη μετάφραση του Κατά Ματθαίου Ευαγγελίου από τον Αλέξανδρο Πάλλη το 1901 και την παράσταση της *Ορέστειας* στο Βασιλικόν Θέατρον το 1903 σε μετάφραση του Γεωργίου Σωτηριάδου το 1903. Θα μπορούσε ενδεχομένως να προστεθεί και ένα άλλο ακόμα γεγονός, που συμβαίνει στις αρχές του 1901: η έκδοση της *Ιστορίας της Ρωμοσύνης* του Αργύρη Εφταλιώτη, γραμμένη σε αυστηρά ψυχιατρική γλώσσα. Αυτό παρουσιάζει και συζητεί η Ρένα Σταυρίδου-Πατρικίου σε μια εισαγωγική ανακοίνωση, «Παλαιές ιδέες και νέοι φόβοι» (σσ. 13 εξ.). Για το θέμα «Έλληνας / Ρωμός» έχει χυθεί πολύ μελάνι. Στην περίπτωση των δύο μεταφράσεων δεν ήταν τόσο οι ίδιες μεταγλωττίσεις και το ύφος τους (η διασκευή της *Ορέστειας* χρησιμοποιεί μάλιστα μια «μεικτή» γλώσσα, άλλωστε ο Σωτηριάδης ήταν εκείνος που μετάφρασε τη δίτομη μονογραφία του Krumbacher για τη βυζαντινή γραμματολογία σε προχωρημένη αρχαΐζουσα), αλλά το γεγονός και το εγχείρημα: πως κείμενα ιερά (ευαγγέλια, αρχαία τραγωδία – στην εποχή των αρχαιόγλωσσων παραστάσεων του Μιστριώτη) μεταφέρονται σ' ένα ταπεινότερο επίπεδο, αυτό των σημερινών, τότε, ελληνικών, σε μια φάση που το γλωσσικό ζήτημα βρισκόταν σε νέα έξαρση.

Η Άλκηστις Βερεβή συνοψίζει τα δεδομένα των επεισοδίων: «Ευαγγελικά και Ορεστειακά. Το χρονικό των γεγονότων» (σσ. 27 εξ.): ακόμα βασιζόμαστε στον Ε. Κωνσταντινίδη: *Τα Ευαγγελικά*, εν Αθήναις 1976 και Γ. Σιδέρη: «Τα “Ορεστειακά”», *Θέατρο* 33, 1973, σσ. 51-61 και 34/36, 1973, σσ. 88-99. Η επόμενη ανακοίνωση συζητεί τα Ευαγγελικά με τον πανσλαβισμό: Άντα Διαλλά: «Ευαγγελικά και πανσλαβισμός: Ο παράδοξος συσχετισμός;» (σσ. 43 εξ.), για τα ευαγγελικά μιλάει και η Νίκη Μαρωνίτη: «Εθνικός και δυναστικός λόγος: Συγκλίσεις και αντιπαράθεσεις με αφορμή τη μετάφραση του Ευαγγελίου» (σσ. 63 εξ.) – η μετάφραση έγινε με προτροπή της Βασίλισσας. Ακολουθεί τώρα μια ενότητα με τίτλο: «Με αφορμή τα Ορεστειακά: Ευρωπαϊκά παράλληλα. Ρωσία – Αγγλία – Γερμανία – Γαλλία – Ιταλία». Αυτό το άνοιγμα κάπως ξαφνιάζει, γιατί περνάμε σ' ένα κεφάλαιο της πρόσληψης του αρχαίου δράματος στην Ευρώπη, πράγμα οπωσδήποτε ευπρόσδεκτο, αλλά δεν μαθαίνουμε κάτι καινούργιο. Την αρχή κάνει η Κωνσταντίνα Σταθουλοπούλου: «Ρωσία 1890-1910: Η ρωσική καινοτομία συναντά το αρχαίο δράμα» (σσ. 87 εξ.) – *Αντιγόνη* στο Θέατρο Τέχνης το 1898, *Ιππόλυτος* και *Οιδίπους επί Κολωνώ* στην Πετρούπολη το 1901, *Προμηθέας* το 1910 – η Τόνια Τσαμουρή μιλάει για «Αγγλία, Γερμανία» (σσ. 93 εξ.), πολύ συνοπτικά, είναι αλήθεια, αλλά δίνει μια βιβλιογραφία: και η Νάντια Φάσκολου έχει αναλάβει «Γαλλία, Ιταλία» (σσ. 109 εξ.), συγκεντρώνοντας σε μια étude μερικά από τα γνωστά στοιχεία. Ακολουθεί η Έλσα Ανδριανού: «Η “λέξις” του Γεωργίου Σωτηριάδου στην *Ορέστεια*. Πόσο βαριά ήταν η “πέτρα του σκανδάλου”;» (σσ. 129 εξ.), ενδιαφέρον θέμα, γιατί ως τώρα δεν είχαμε καμιά μελέτη για το θέμα. Για το θέμα της διασκευής ίσως χρειαστεί ακόμα κάποια έρευνα: τη μετάφραση του Wilamowitz-Moellendorff χρησιμοποίησε ο Hans Oberländer για τη δική του τρίπρακτη διασκευή για την παράσταση του Reinhardt στο Βερολίνο, αλλά πιο πιθανό φαίνεται να έχει χρησιμοποιηθεί η διασκευή του Paul Schlenther στο Burgtheater

της Βιέννης, η οποία όμως δεν σώζεται (παρά μόνο στο βιβλίο σκηνοθεσίας), γιατί στην παράσταση χρησιμοποιήθηκαν κατά τα άλλα και σκηνικά και κοστούμια της παράστασης αυτής. Αυτό βέβαια δεν τεκμηριώνεται επαρκώς με κάποια παραπομπή στον Flashar και τη γνωστή μονογραφία του, που τώρα μεταφράζεται στα ελληνικά. Η γλωσσική εξέταση καταλήγει στο συμπέρασμα, πως η πέτρα του σκανδάλου ήταν τελικά ελαφότερα, γιατί η μετάφραση «αποτελεί μνημείο μετέωρης γλωσσικής αναποφασιστικότητας» («αποσιωπάει η –όποια– εναργής γλωσσική άποψη»).

Με πιο ενδελεχή τρόπο παρακολουθεί η Νατάσα Σιουζουλή τη διαδρομή του κειμένου «Από τον Αισχύλο στο Σωτηριάδη. Η περιπέτεια μιας μεταφραστικής παράθλασης» (σσ. 141 εξ.). Με βάση τα λεγόμενα του Flashar η τρίπρακτη διασκευή του Paul Schlenther έγινε ανεξάρτητα από τη διασκευή του Hans Oberländer για τον Reinhardt. Από τα λίγα σπαράγματα κειμένου που παραθέτει ο Flashar (*Inszenierung der Antike – Das griechische Drama auf der Bühne der Neuzeit*, München 1991, σσ. 119, 140), προέρχονται από το σκηνοθετικό βιβλίο που φυλάσσεται στο Burgtheater, η μελετήτρια κρίνει, πως η εκδοχή του Σωτηριάδου πρέπει να έχει ακολουθήσει τη διασκευή του Schlenther. Δεν είναι καθόλου απίθανο αλλά μένει να εξεταστεί το σύνολο του κειμένου και η αντιπαραβολή και με την εκδοχή του Oberländer. Η άποψη πως χρησιμοποιήθηκε η διασκευή του Burgtheater ενισχύεται και από το γεγονός, πως οι σχέσεις του Βασιλικού Θεάτρου με τη Βιέννη ήταν ισχυρότατες λόγω του Θωμά Οικονόμου, που είχε και την ιδέα του ανεβάσματος της τραγωδίας, και μια τέτοια «μεταφορά» από την πρωτεύουσα των Αψβούργων θα ήταν πιο φυσιολογική παρά από την μητρόπολη της Πρωσίας. Το μέρδεμα δικαιολογείται και από τη χρονική συγκυρία: όλα συμβαίνουν μέσα στο έτος 1900: η γερμανική μετάφραση της *Ορέστειας* του Wilamowitz-Moellendorff κυκλοφορεί το 1900, η διασκευή του Hans Oberländer παίζεται στη σκηνή του Ράινχαχτ στο Βερολίνο το 1900, και η διασκευή του Paul Schlenther παίζεται στο Burgtheater της Βιέννης επίσης το 1900. Και οι δύο στηρίζονται στη μετάφραση του γνωστού Γερμανού κλασικού φιλόλογου. Όλ' αυτά παραθέτει η μελετήτρια από το σοφό βιβλίο του Flashar. Προς το τέλος της μελέτης η συγγο. υπαινίσσεται, πως η αντιβολή της μετάφρασης του Σωτηριάδου με το κείμενο του Oberländer έχει ήδη γίνει: ως προς τον Schlenther σημειώνει, «ότι μια απλή συγκριτική ματιά των κειμένων που χρησιμοποιήθηκαν εδώ κι εκεί [στον Flashar] αποδεικνύει απερίφραστα τη σχέση εξάρτησης του ενός από το άλλο. Να σημειώσουμε εδώ, και πριν προχωρήσουμε σε ορισμένα παραδείγματα για του λόγου το αληθές, ένα αυτονόητο, ότι δηλαδή μια συγκριτική θεώρηση των κειμένων του Σωτηριάδη και του Oberländer φανερώνει την πλήρη μεταξύ τους απόκλιση, γεγονός που δείχνει ότι ο Σωτηριάδης δεν πρέπει να είχε καν ή τουλάχιστον δεν έλαβε υπόψη του τη βερολινέζικη διασκευή» (σ. 149). Μένει να δημοσιευτούν τα αποτελέσματα αυτής της συγκριτικής μελέτης σ' ένα ξεχωριστό μελέτημα. Η σχετική επιχειρηματολογία στηρίζεται κυρίως σε μια προσθήκη του Schlenther (Flashar, ό. π., σ. 121), την οποία μεταφράζει αυτούσια ο Σωτηριάδης. Ωστόσο ο λόγιος μεταφραστής λαμβάνει υπόψη και το κείμενο του Αισχύλου. Έτσι δημιουργείται ένα εξαιρετικό σύνθετο μεταφραστικό εγχείρημα, όπου εμπλέκονται τέσσερις συνολικά συγγραφείς: Αισχύλος, Wilamowitz, Schlenther, Σωτηριάδης. Το θέμα είναι γοητευτικό και προκαλεί για περισσότερη μελέτη, όπως σημειώνει η μελετήτρια και στο τέλος της αναολογισής της: και πρέπει να απειμλακεί από το γλωσσικό ζήτημα και τα αιματηρά επεισόδια.

Η Έλενα Πατρίκιου μιλάει στη συνέχεια για «Το γλωσσικό ζήτημα ως πρόσημα της ερμηνευτικής απορίας. Το παράδειγμα της σκηνικής αναβίωσης της τραγωδίας» (σσ. 155 εξ.) ανοίγοντας τη συζήτηση πολύ πριν εστιάσει στις παραστάσεις του Μιστριώτη. Ακολουθεί η Καίτη Αρώνη-Τσίχλη: «Τα ευαγγελικά κατά την άποψη της ευρωπαϊκής διπλωμα-

τίας» (σσ. 189 εξ.), αναλύοντας τις ανταποκρίσεις ξένων πρεσβευτών, ο αείμνηστος Γ. Γ. Αλισανδράτος παρουσίασε «Στο περιθώριο των ευαγγελικών. Σατιρικά και άλλα κείμενα» (σσ. 207 εξ.), ο Κώστας Γεωργουσόπουλος αναφέρεται στο θέμα «Η πρόκληση της *Ορέστειας* του Θωμά Οικονόμου» (σσ. 221 εξ.), ο Δημήτρης Σπάθης αναπτύσσει εν εκτάσει το θέμα «Ο σκηνοθέτης και η παράσταση της *Ορέστειας* στο Βασιλικό Θέατρο» (σσ. 229-266) με ιστορική αναδρομή πίσω έως τον *Φιλοκτήτη* στη διασκευή του Πίτκολου 1818 και ολόκληρο το ιστορικό της αναβίωσης του αρχαίου δράματος στον 19^ο αιώνα, αφιερώνοντας ξεχωριστό κεφάλαιο στον Μιστριώτη, άλλο στην ίδρυση του Βασιλικού Θεάτρου, ώσπου να φτάσει στη σκηνοθεσία του Οικονόμου. Ο τόμος κλείνει με την ανακοίνωση του Γεράσιμου Βώκου: «Ο Νίτσε και το πρόβλημα της τραγωδίας» (σσ. 267 εξ.) και του Παναγιώτη Νούτσου: «Ο Καλλέργης αποσύρεται (1902). Ο Σκληρός εμφανίζεται (1907). Από την “πράξη” στη “θεωρία”» (σσ. 277 εξ.), ανακοινώσεις που ασχολούνται με τα φιλοσοφικά και πολιτικο-κοινωνικά συμφραζόμενα της εποχής.

ΒΑΛΤΕΡ ΠΟΥΧΝΕΡ

ΑΚΗΣ ΔΗΜΟΥ

Άπαντα τα θεατρικά. Τόμ. Α΄ και Β΄, Αιγόκερως, Αθήνα 2006
(Αιγόκερως / Δραματογραφία), 383+383σ., εικ., ISBN 960-322-270-4.

ΓΙΩΡΓΟΣ ΜΑΝΙΩΤΗΣ

Άπαντα τα θεατρικά. Τόμ. Α΄: *Γκρο Πλαν* (33+31 μονόλογοι), τόμ. Β΄: *271 Ταχυδράματα*, Αιγόκερως, Αθήνα 2006 (Αιγόκερως / Δραματογραφία), 271+399σ. εικ., ISBN 960-322-273-09.

ΠΑΝΑΓΙΩΤΗΣ ΜΕΝΤΗΣ

Προς Αλεξανδρούπολη, Αιγόκερως, Αθήνα 2006 (Αιγόκερως / Παραστάσεις), 94σ., εικ., ISBN 960-322-279-8.

Θεατρικό Αναλόγιο 2, Αιγόκερως, Αθήνα 2007, 415σ., εικ.
ISBN 978-960-322-289-7.

Οι εκδόσεις «Αιγόκερως» του Γιάννη Σολδάτου, γνωστές για την προσφορά τους στον ελληνικό και διεθνή κινηματογράφο, πραγματοποίησαν ένα γενναίο άνοιγμα προς το ελληνικό θεατρικό έργο και τη θεατρολογική έρευνα. Σε μια σειρά «Αιγόκερως / Δραματογραφία», που έχει σύμβουλο τον Κώστα Γεωργουσόπουλο και υπεύθυνη την Ειρήνη Μουντράκη, έχουν παρουσιαστεί έως τώρα τα θεατρικά άπαντα του Άκη Δήμου, του Γιώργου Μανιώτη, του Μάριου Ποντίκα και του Παναγιώτη Μέντη, αν και ο χαρακτηρισμός «Άπαντα» είναι λίγο υπερβολικός και σίγουρα προσωρινός, γιατί η έκδοση δεν συμπεριλαμβάνει πάντα όλα τα έργα, όσα έχουν ήδη δημοσιευτεί ή παιχθεί. Στην περίπτωση του Άκη Δήμου δημοσιεύονται τα εξής: ...και *Ιουλιέττα*, *Η Σαμάνθα* και ο *Μαξ* στο *βυθό της ασφάλτου*, *Απόψε η μουσική*, *Σβήσε μου το γέλιο*, *Η ψίχα του νερού*, *Τα λουλούδια στην κυρία*, *Ανδρομάχη*, *Αιώνες μακριά απ' την Αλάσκα*, *Η αναγνώριση*, *Άσπρο ψωμί και μέλι*, *Το δάκρυ των χειρών*, *Μου θυμίζεις φιλιά*, *Ο Αντρέι στα Χρυσάνθεμα*, *Ένα φως για κάθε σκοτάδι*, *Destiny*, *Η Μαρ-*